dığı gibi geçmiş zaman kipiyle gelecek zamanın kastedilmiş olması ihtimali mevcuttur. Nitekim kıyametin kopuşunu tasvir eden sûrelerin bir kısmı mâzi sîgasını içeren cümlelerle başlamaktadır (et-Tekvîr 81/1-7; el-İnfitâr 82/1-4; el-İnşikāk 84/1-5). Ayrıca Kur'ân-ı Kerîm'de, daha önceki peygamberlere verilen hissî mûcizelerin yalanlandığına dikkat çekilerek müşriklerce istenen mûcize taleplerine cevap verilmediği bilinmektedir (el-İsrâ 17/59, 90-95). İnşikāku'l-kamerin geçmişte vuku bulduğunu bildiren haberlerin râvileri olarak gösterilen sahâbîlerin olayın vukuu sırasında küçük yaşta bulunmaları, bazı rivayetlerin isnad açısından tartışılması, ayrıca hiçbir rivayetin tevâtür derecesine ulaşmaması, bu hadisenin geçmişte kesinlikle vuku bulduğunu söylemeye imkân vermemektedir.

İnşikāku'l-kamere dair çeşitli risâleler kaleme alınmış olup bazıları şunlardır: Muhammed b. Muhammed el-Hanefiyye, *Ferâ'idü'd-dürer fî inşiḳāḳi'l-ḳamer* (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 2270); Azîz Nesefî, *Risâle der Beyân-ı Şaḳḳu'l-ḳamer* (Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 1825); Sâimüddin, *Risâle-i Şaḳḳu'l-ḳamer* (Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 3184); Habîb b. Mâlik, *Risâletü İnşiḳāḳi'l-ḳamer fî ḥikâyâti Ḥabîb b. Mâlik* (Hacı Selim Ağa Ktp., Kemankeş Emîr Hoca, nr. 273); Miskîn Ahmed, *Destân-ı Şaḳḳu'l-ḳamer* (Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, nr. 4311).

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, III, 165, 207, 220, 275, 278; IV, 82; Buhârî, "Menâḳıb", 27, "Tefsîr", 54/1, "Menâḳıbü'l-enṣâr", 36; Müslim, "Ṣıfâtü'l-münâfıḳīn", 43-48; Tirmizî, "Tefsîr", 54/1-5, "Fiten", 20; Tayâlisî, *Müsned*, Beyrut 1985, s. 38, 257; Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, Beyrut 1405/1984, XIII, 84-87; Mâtürîdî, *Kitâbü't-Tevḥîd*, s. 203; a.mlf., *Te'vîlâtü'l-Ḳur'ân*, Hacı Selim Ağa Ktp., nr. 40, III, vr. 742b; Ebü'l-Leys es-Semerkandî, *Tefsîru Ebi'l-Leyṣ* (nşr. Ali M. Muavvaz), Beyrut 1413/1993, III, 297; Bâkıllânî, *el-Beyân* (nşr. R. J. McCarthy), Beyrut 1958, s. 91; Mâverdî, *en-Nüket ve'l-'uyûn*, Beyrut 1412/1992, V, 409; Beyhakī, *Delâ'ilü'n-nübüvve* (nşr. Abdülmu'tî Kal'acî), Beyrut 1405/1985, II, 265; Gazzâlî, *İḥyâ'*, Kahire 1967, I, 113; Nesefî, *Tebṣıratü'l-edille* (Salamé), I, 487; Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, *'Âriżatü'l-aḥveẕî*, Kahire 1984, XII, 175; Nûreddin es-Sâbûnî, *el-Bidâye fî uṣûli'd-dîn* (nşr. Bekir Topaloğlu), Ankara 1982, s. 50; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîḥu'l-ġayb*, XXIX, 28-29; İbnü'l-Arabî, *el-Fütûḥât*, III, 111; Ebû Hayyân el-Endelüsî, *Baḥrü'l-muḥîṭ*, [baskı yeri yok] 1403/1983 (Dârü'l-fikr), VIII, 173; Seyyid Şerîf el-Cürcânî, *Şerḥu'l-Mevâḳıf*, İstanbul 1824, II, 425; İbn Hacer, *Fetḥu'l-bârî* (Sa'd), XIV, 129; XV, 26-31; Aynî, *'Umdetü'l-ḳārî*, Kahire 1392/1972, XVI, 55; Elmalılı, *Hak Dini*, VII, 4626-4627; Ömer Rıza Doğrul, *Tanrı Buyruğu*, İstanbul 1980, s. 595; Ali el-Kārî, *Şerḥu'ş-Şifâ'*, Beyrut, ts. (Dârü'l-kütübi'l-ilmiyye), I, 585-586; Reşîd Rızâ, *Fetâvâ* (nşr. Selâhaddin el-Müneccid – Yûsuf K. Hûrî), Beyrut, ts., V, 2150-2154; İlyas Çelebi, *İtikadî Açıdan Uzak ve Yakın Gelecekle İlgili Haberler*, İstanbul 1996, s. 152-181.

İLYAS ÇELEBİ

İNŞİRÂH SÛRESİ

(سورة الانشراح)

Kur'ân-ı Kerîm'in doksan dördüncü sûresi.

Mekke döneminde Duhâ sûresinden sonra nâzil olduğu konusunda ittifak vardır. Nüzûl sırasına göre on ikinci sûre olduğu kabul edilir. Sekiz âyetten oluşan sûrenin fâsılası ا ، ب ، ك harfleridir. Adını "elem neşrah leke" ifadesinden almıştır. Elem neşrah, Elem neşrah leke ve Şerh sûresi olarak da anılmaktadır. Tâbiînden Tâvûs b. Keysân ve Ömer b. Abdülazîz'in Duhâ ile, üslûp ve mâna bakımından bunun devamı mahiyetindeki İnşirâh sûrelerini tek sûre olarak kabul ettikleri ve aralarını besmele ile ayırmadan aynı rek'atta okudukları nakledilmektedir (Fahreddin er-Râzî, XXXII, 3; Âlûsî, XXX, 165). Ancak bütün kıraatlerde bunlar iki ayrı sûre olarak okunmuş ve bu anlayış genel kabul görmüştür.

Duhâ gibi İnşirâh sûresi de Hz. Peygamber'in tebliğin ilk dönemlerinde mâruz kaldığı sıkıntılar karşısında kendisini teselli etmek amacıyla indirilmiştir. Sûrenin nüzûl sebebi olarak fakirliklerinden dolayı putperestler tarafından aşağılanan müslümanların teselli edilmesi de gösterilmektedir (Süyûtî, s. 213).

Sûrenin başında Hz. Peygamber'e, "Senin göğsünü açmadık mı?" şeklinde hitap edilerek kendisine sıkıntı veren ağır yükün üzerinden kaldırıldığı bildirilir. Daha sonra şanının yüceltildiği vurgulanıp her güçlükle birlikte bir kolaylığın bulunduğu iki defa zikredilir. Sonunda ise Resûl-i Ekrem'e boş kaldığı zamanlarda çaba sarfetmesi ve rabbine yönelmesi emredilir.

İlk âyetin yorumuyla ilgili olarak iki farklı görüş nakledilmektedir. Bunlardan birine göre âyet, Hz. Peygamber'in çocukluk döneminde (Müslim, "Îmân", 261) veya mi'racın meydana geldiği gece (Buhârî, "Menâḳıbü'l-enṣâr", 42; Müslim, "Îmân", 263) Cebrâil tarafından göğsünün yarılarak kalbinin çıkarılmasına, zemzem suyu ile yıkandıktan sonra ilim ve hikmetle doldurularak tekrar yerine konulmasına işaret etmektedir (bk. ŞAKK-ı SADR). Müfessirler arasında yaygın kabul gören ikinci görüş ise âyetin cismanî bir müdahaleyi değil Peygamber'in ruhunun ilim ve hikmetle zenginleştirildiğini, üzüntü ve sıkıntısı giderilerek kalbine ferahlık verildiğini ifade etmektedir. İbn Abbas'ın da âyeti, "Biz senin göğsünü İslâm'a açtık" şeklinde tefsir ettiği bildirilmiştir (Buhârî, "Tefsîr", 94). En'âm sûresinde (6/125), "Allah, hidayetini dilediği kimsenin göğsünü İslâm için açar" ve Zümer sûresinde (39/22), "Allah'ın İslâm için göğsüne genişlik verdiği kimse rabbi tarafından hidayet nuru üzerinde değil midir?" buyurulması da bu yorumu desteklemektedir.

İnşirâh sûresinin, "Senin üzerinden ağır bir yükü kaldırdık" meâlindeki âyetiyle, peygamberlikten önce veya peygamberliğin ilk dönemlerinde Resûlullah'ı çok üzen ve tahammülü güç olan zorlukların kaldırılması kastedilmiştir. Âyetteki **vizr** kelimesinin "ağır günah" mânasında olduğunu, dolayısıyla burada Hz. Peygamber'in günahlarının bağışlanmasının kastedildiğini söyleyenler bulunmakla birlikte ağırlığı özellikle vurgulanmış olan bir günahın Resûl-i Ekrem'le irtibatlandırılması uzak bir ihtimal olarak görünmektedir. Resûlullah'ın bu âyet nâzil olunca, "Bir zorluk iki kolaylığa asla üstün gelemez" dediği rivayet edilmektedir (Hâkim, II, 528). Âyette güçlükle beraber kolaylığın bulunacağına iki defa vurgu yapılması bir yandan Resûl-i Ekrem'in, karşılaşacağı şiddetli engelleme ve zorlukların rahatlama ile sonuçlanacağına kesin olarak güvenmesini sağlamayı amaçlamakta, öte yandan müminlere mâruz kalacakları sıkıntı ve haksızlıklar karşısında yılgınlığa düşmemelerini, Allah'a daima güvenmelerini, iyimserliklerini koruyup güzel günler için çalışmalarını telkin etmektedir. Nihayet sûrenin sonunda Hz. Peygamber'in şahsında bütün müminlerden Allah'a bağlılıklarını sürdürmeleri istenmektedir.

İnşirâh sûresinin faziletiyle ilgili olarak, "Kim Elem neşrah sûresini okursa âdeta üzüntülü olduğum sırada yanıma gelip beni rahatlatmış sayılır" meâlinde bir hadis rivayet edilmişse de (Zemahşerî, III, 222) bu rivayet muteber sayılmamıştır. Türkçe'deki, "Elif demeden 'fergab'a çıkılmaz" deyiminde bu sûrenin son kelimesine işaret vardır. Son devir Osmanlı âlimlerinden Edirne Müftüsü Fevzi Efendi *Ḳudsiyyü'l-feraḥ fî tefsîri sûreti Elem neşraḥ* (İstanbul, ts.) adıyla bir eser kaleme almıştır.

Muhakkak hattıyla yazılmış İnşirâh sûresi

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, "Tefsîr", 94, "Menâkıbü'l-ensâr", 42; Müslim, "Îmân", 261, 263; Taberî, *Câmiʿu'l-beyân*, XXX, 150-152; Hâkim, *el-Müstedrek*, II, 528; Zemahşerî, *el-Keşşâf* (Beyrut), III, 222; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-mesîr*, IX, 162-167; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîḥu'l-ġayb*, XXXII, 2-7; Aynî, *ʿUmdetü'l-ḳārî*, Kahire 1392/1972, XVI, 165-166; Süyûtî, *Lübâbü'n-nüḳūl fî esbâbi'n-nüzûl*, Beyrut, ts. (Dârü'l-kütübi'l-ilmiyye), s. 213; Âlûsî, *Rûḥu'l-meʿânî*, XXX, 165-172; İbn Âşûr, *et-Taḥrîr ve't-tenvîr*, Tunus 1984, XXX, 407-418; Elmalılı, *Hak Dini*, VIII, 5911-5926; "el-İnşirâḥ", *UDMİ*, III, 410-411.

 KÂMİL YAŞAROĞLU

İNTAK
(الإنطاق)

Konuşma kabiliyetine sahip olmayan varlıklara insan gibi söz söyletme anlamında bir edebî sanat

(bk. TEŞHİS).

INTERNATIONAL JOURNAL of MIDDLE EAST STUDIES

Ortadoğu İslâm dünyasıyla ilgili tarihî, dinî, içtimaî, hukukî vb. alanlarda yayın yapan ilmî dergi.

Arizona Üniversitesi'nin (ABD) bünyesinde yer alan Middle East Studies Association of North America (MESA) adlı akademik kuruluşun yayın organıdır; *IJMES* kısaltmasıyla tanınır. 1970'ten bu yana ve yılda dört defa yayımlanan dergi California Üniversitesi Tarih Bölümü tarafından hazırlanmakta, Cambridge University Press tarafından basılmaktadır.

Genel yayın politikasını, İslâm'ın doğduğu VII. yüzyıl ile bugünkü dönemin arasını kapsayacak boyutlarda Ortadoğu üzerine makaleler yayımlamak şeklinde belirleyen dergi daha çok İran, Türkiye, Pakistan ve Arap dünyasını ele almaktadır. Bunun yanında toprakları zaman zaman Ortadoğu ülke ve medeniyetlerinin bir parçası olan veya bunların etkisi altında kalan Güneydoğu Avrupa, İspanya ve eski Sovyetler Birliği coğrafyaları da ilgi alanına girer. Bu tarihî ve coğrafî çerçeve içerisinde konuları tarih, politik bilimler, ekonomi, antropoloji, sosyoloji, filoloji, edebiyat, dinler tarihi, ilâhiyat, hukuk ve felsefe disiplinleri açısından inceleyen makaleler tercih edilmektedir. İlim dünyasında önemli bir yeri bulunan dergi, her sayısının yaklaşık elli sayfalık bir hacmini söz konusu alanlarda yayımlanan kitapların tenkit ve tanıtımlarına ayırmaktadır.

IJMES'i neşreden MESA Ortadoğu, Kuzey Afrika ve İslâm dünyası üzerine milletlerarası etkinliğe sahip bir kuruluştur. 1966 yılında elli üye ile faaliyete geçmiş, 2000 yılı itibariyle üye sayısını büyük çoğunluğu akademisyen olmak üzere 2600'e çıkarmıştır. Faaliyetleri üyelerce seçilen dokuz kişilik yönetim kurulu tarafından yürütülmektedir. Temel amacı, ilgi alanına giren dallarda uzmanlaşmış bilim adamları arasında toplantılar, yayın vb. yoluyla iletişim ve yardımlaşma sağlamaktır. *IJMES*'in yanında onun gibi yılda dört defa yayımlanan *MESA Bulletin* ve iki defa yayımlanan *MESA Newsletter* adlı iki dergisi daha vardır. En önemli faaliyetlerinden biri de her sonbaharda bir başka Amerika Birleşik Devletleri şehrinde gerçekleştirdiği üyelerine yönelik toplantılardır. Yine Ortadoğu araştırmalarına yer verilen bu toplantılarda farklı konularda panel ve oturumlar, dia gösterileri ve kitap sergileri düzenlenmektedir.

 ALİ KÖSE

İNTİFÂ

(bk. MENFAAT).

İNTİHÂ
(الانتهاء)

Edebî eserlerin güzel bir sözle bitirilmesi anlamında bedîʿ ilmi terimi.

Sözlükte **intihâ** "sona ermek, bitmek; sonuç ve bitiş" mânalarına gelir. Belâgat âlimlerine göre müelliflerin edebî eserlerde üç yere daha fazla özen göstermesi gerekir. Bunlar giriş (ibtidâ, istihlâl) ve sonuç (intihâ, hâtime, hitâm) kısımlarıyla eserde konular arasındaki geçişlerdir (tehallus). Nazım olsun nesir olsun herhangi bir edebî esere güzel sözlerle başlamak, söz ortasında farklı iki konuyu kaynaştırabilmek için güzel bir münasebet düşürerek bağ ve ilgi kurmak edebî birer sanat olduğu gibi sözün sonunu en güzel ifadelerle bitirmek de bir sanat kabul edilmiştir. Çünkü okuyucunun gönlünde yer edecek olan son sözdür. Güzel ve etkileyici bir sonuç, eserin noksanlıklarını unutturarak bütününe o nisbette güzellik verir. Bunun aksine son söz güzel ve etkili olmazsa daha önceki güzellikleri de unutturarak eseri sevimsiz gösterebilir. Belâgat âlimleri sözün sonuç kısmını yemeğin sonunda yenen tatlıya benzetirler (Desûkī, II, 666). İbn Reşîḳ, eserin sonuç kısmını kaside binasının üzerine oturduğu temel olarak kabul etmiş ve başını anahtara, sonunu da kilide benzetmiştir (*el-ʿUmde*, I, 239).

Sözü konuya uygun bir nükte, fıkra, vecîze, teşbih, temsil, darbımesel veya bir dua ile bitirmeye "hüsn-i hâtime, hüsn-i hitâm, hâtime, intihâ, makta', hüsn-i makta'"; son sözün âdeta eseri bir kilit gibi kapayarak geriye baktırmayacak şekilde mükemmel olmasına da "berâat-i makta', ahsen-i intihâ" adı verilmiştir. Usta edip ve şairler edebî bir metnin dua ile veya "sona erdi, bitti, tamam oldu" gibi klişe ifadelerle tamamlanmasını edebî açıdan bir zayıflık ve âcizlik olarak kabul etmişler, sadece konusu büyüklerle ilgili olduğu takdirde sözün dua ile bitirilmesini uygun görmüşlerdir (*a.g.e.*, I, 240-241).

İbn Ebü'l-İsba' (ö. 654/1256), bir bedîî türü olarak hüsn-i hâtimeyi kendisinin tesbit ettiğini söylüyorsa da (*Taḥrîrü't-taḥbîr*, s. 616) ondan çok önce Şebîb b. Şeybe (ö. 170/786 [?]) "cevdet-i kat'", Kādî Ebü'l-Hasan el-Cürcânî "(hüsn-i) hâtime", İbn Reşîḳ el-Kayrevânî "intihâ" ve Şehâbeddin Ahmed b. Yûsuf et-Tîfâşî "hüsn-i makta'" adlarıyla konuya temas etmişlerdir. Kādî Ebü'l-Hasan el-Cürcânî usta şairlerin kasidelerinin başlangıç, geçiş ve sonuç kısımlarına özel itina göstererek lafız ve mâna bakımından daha güzel olmasına dikkat ettiklerini, bu bölümlerin dinleyici, muhatap ve okuyucunun özellikle ilgisini çeken bölümler olduğunu belirtmiştir (*el-Vesâṭa*, s. 48).

Bu bedîî türe benzer örnekler İslâm öncesi döneme kadar uzanmaktadır. Eksem b. Sayfî'nin (ö. m. 612 [?]) Câhiliye devri krallarına mektup yazdırırken kâtiplerine, "Anlam bütünlüğü tamam olmuşsa sözü kesici ifadelerle bitirin (fasl), arala-